

ŚRĪMAD-BHĀGAVATAM

DAŚAMAḤ SKANDHAḤ

Caturdaśo'dhyāyaḥ

Text 1

Śrī-Brahmovāca---

Naumīḍya te'bhravapuṣe taḍidambarāya
guñjāvataṃsaparipicchalaśanmukhāya
Vanyasraje kavalavetraviṣāṇaveṇu-
lakṣmaśraye mṛdupade paśupāṅgajāya. (10.14.1)

Anvaya---Śrī-Brahmā uvāca---(He) īḍya, (he stutya,) **abhṛavapuṣe** (jaladarucira-vigrahāya) **taḍidambarāya** (taḍidvarṇam ambaraṃ vastraṃ yasya tasmai pītavāsase) **guñjāvataṃsa-paripicchalaśanmukhāya** (guñjāracitakarṇabhūṣaṇābhyāṃ paripicchaleṇa śirobhūṣaṇa-mayūrapucchena ca lasat mukhaṃ yasya tasmai) **vanyasraje** (vanamāline) **kavalavetra-viṣāṇa-veṇu-lakṣmaśraye** (dadhyodanagrāsa-yaṣṭi-śṛṅgavāṃśīlakṣaṇa-śobhitāya) **mṛdupade** (komalapādapadmāya) **paśupāṅgajāya** (śrīnandārājasya putrāya tatkuṃāratvena svataḥ eva nityaṃ) **te** (tubhyaṃ) **naumi** (staumi).

Anuvāda---Śrī-Brahmā balilena,---He jagadvandya, navīna-ghanaśyāma-vigraha, taḍitera nyāya pītavastradhārī āpani goparāja nandera nitya putra. Āpanāra śrīvadana-maṇḍala guñjāvīracita karṇabhūṣaṇa o cūḍāgravartī śikhipucche dīpyamāna. Galadeśe vanamālā, haste dadhimiśrita annagrāsa, veta, viṣāṇa, veṇu prabhṛtidvārā āpanāra parama śobhā ha-iyāche. Āpanāra śrīcaraṇayugala atīśaya komala, āmi āpanāra stava karitechī. (*Gauḍīyabhāṣya* 10.14.1)

Śrīdhara Svāmī

Caturdaśe'dbhutaṃ dṛṣṭvā pūrvāgantukaniścayam
Anīśaḥ kartum astauṣīs kṛṣṇaṃ brahmā vimohitaḥ.

Svakṛtāparādhena bhiyā sankampatayā bhagavanmahimānam anavagāhamānas tāvad yathādṛṣṭasvarūpam eva kīrtayann āha---**naumīti**. He **īḍya!** stutya! **Te** tubhyaṃ **naumi** staumi. Dvitīyārthe caturthī. Atha vā, '**naumi**' ity uktvā, prastutasya bhagavataḥ karmatve jñāte prayojanāpekṣāyāṃ 'evambhūto bhagavān eva prayojanam' iti tādartheye caturthī. Yadvā, 'tubhyaṃ tvāṃ eva prasādayitum tvāṃ eva staumi' ity arthaḥ. **Abhravad vapur** yasya tasmai. **Taḍidvad ambaraṃ** yasya tasmai. **Guñjābhir avataṃsau** karṇabhūṣaṇe **pari** paritaḥ **picchaṃ** ca barhāpīḍaṃ, tair **laśanmukhaṃ** yasya tasmai, **vanyāḥ**

srajo yasya tasmai. **Kavalādibhir lakṣmabhiḥ śrīḥ** śobhā yasya tasmai, **mṛdū pāda**u yasya tasmai, **paśupasya** nandasya**ṅgajāya**. (*Bhāvārthadīpikā* 10.14.1)

Vīrarāghavācārya

Śrīmate rāmānujāya namaḥ.

Vātsalyasauśīlyaguṇāviṣkārāpūrvakam svāparādham kṣamāpayitukāmah tāvat tvanmāyātitarāṇe tvatprapattir evopāyo nānyo'stīty abhiprāyeṇa prastutarūpayuktaṁ bhagavantaṁ śaraṇaṁ vrajati---**naumīti**. He **īḍya!** **Te** tubhyam kevalaṁ **naumi**---'Nu stutau' (DP 2.26). Stutiratraparādhasahanamāyātaraṇatadarthaśaraṇatvādyupayukta-vātsalyakṣamādiguṇāviṣkārāpūrvakopāyatvādhyavasāyarūpā vivakṣitā, stuter guṇaniṣṭha-guṇābhidhānarūpatvāt, tasyāś copāyatvādhyavasāyārthatvād, dhātor lakṣaṇayā tatra vṛttisambhāvāt iti karmaṇa eva sampradānatvavivakṣayā caturthī tadatirekeṇa pṛthak stuteḥ sādhanatvanirāsāya tathāvivakṣayā kṛtā upāyatvādhyavasāyātmakaprapadane'pi tasyaiva prayojakakartṛtvena tasya api tadadhīnatvena tasyāḥ svataḥ sādhanatvābhāvād iti bhāvah. Tāvat sauśīlyādyanantakalyāṇaguṇanilayasya bhagavataḥ kṛṣṇasya sauśīlyam āviṣkurvan viśiṇaṣṭi---**paśupāṅgajāya** nandasutāya niḥsīmamahimnaḥ sauśīlyam antareṇa paśupāṅgajatvāsambhavena sauśīlyam āviṣkṛtaṁ, tac ca mahato mandaiḥ saha samśleṣasvabhāvatvaṁ **mṛdū pāda**u yasya, **kavalādibhir lakṣmabhiḥ** cihnaiḥ śobhā yasya, **vanajānām** puṣpāṇām **srag** yasya, **guṇjābhir avataṁsau** kaṇabhūṣaṇe **paritaḥ picchaṁ** barhāpīḍaṁ, tair **lasan mukhaṁ**, **taḍid** ivā**mbaram** yasyā**bhravad vapur** yasya tasmai, **te naumīty** anvayaḥ. (*Bhāgavatācandracandrikā* 10.14.1)

Sanātana Gosvāmī

Śrīgaurāṅgāya namaḥ.

Śrībhagavataiva nitarām anukampitaḥ śrīcaturmukhaḥ paramamanohararūpaguṇalīlā-vaibhavaṁ tam ālokyā, paramapremarasanimaghaḥ sāksāddrīyamānaṁ tadrūpam evādaḥ varṇayan stauti---**naumīti**. 'He **īḍya!**' iti tvam eva stutiyogyaḥ, na tathā brahma, na ca śrīvaikuṇṭhanātho nāpi tvadavatārādayo'nye kecid ity arthaḥ. Parabrahmaṇi tvayy evāvatārādeś cādyadrīṣṭatvāt ataḥ staumi tvām. Kim-arthaṁ? **Te** tubhyaṁ, tvatprāpty-arthaṁ evety arthaḥ. Nanu, brahmarūpatvenāntaryāmīrūpatvena ca mama svataḥ prāptir asty eva, tatrāha---'apo bibharti' ity **abhram** navīnaśyāmameghaḥ, tadvat snigdhaḥkṛṣṇa-kānti**vapur** yasya, **taḍid**vat pītam ambaram yasya. Nanu, īdrīṣaḥ śrīvaikuṇṭheśvaraḥ śrīraghunāthaś cety āśaṅkyā, tadvailakṣaṇyārtham āha---**guṇjetyādi**. **Paritaḥ picchāni** yasmin tat **paripicchaṁ** barhāpīḍaṁ, **vanyā** vanodbhavā nānāvāṇapūṣpapatrādimayyaḥ **srajo** yasya tasmai, tatra ca viśeṣato bālyalīlayākṛṣṭacittas, tām evoddiṣṭi---**kavaleti**. Tatra **kavalam** dadhyodanagrāso vāmahaste, vāmakakṣe **vetraviṣāṇe**, jaṭharapaṭasandhau **veṇur** iti pūrvoktānusāreṇa boddhavyaṁ, tāny eva **lakṣmāṇi** asādhāraṇalakṣaṇāni, ata eva taiḥ **śrīḥ** śobhā yasya tasmai. '**Mṛdupade**' iti bālyam evābhipretam sāksāt tadanuktiḥ pīṭṛtvagurutvaprabhutvādinā paramagauravāt anuktam anyat śrīvṛndāvanavīhāritvaṁ vanadhātuvicitritāṅgatvādikam ca saṅgrhṇann āha---**paśupasya** śrīnandasya **ṅgajāya** putrāya, tatkuṁāratvena svata eva nityaṁ tattatsamavetatvāt ity 'etac chrībālagopālārūpaṁ tvām atra prāptuṁ tvām **naumi**' iti paramalālasayā prāg eva prayojanam uddiṣṭam, stavanaṁ cedam evābhipretam. Evam atrāpi viśeṣaṇānām eṣāṁ uttarottaram utkarṣeṇa pratipadādikam āścaryam ūhyam. (*Bṛhadvaiṣṇavatoṣaṇī* 10.14.1)

Jīva Gosvāmī

Evam yasya rūpasya jñātaparamaiśvaryas tadrūpam eva nijaparamapurūṣārthatvena stotum upakramate---**naumīti**. He **īḍya!** iti tvam eva stutiyogya! ity arthaḥ. Para-brahmaṇas tavaīśvaramādhuryayor evādyasarvaprāpañcikāprāpañcikanirgamapraveśa-darśanāt, ataḥ staumi tvām kim-artham? **Te** tubhyaṁ tvām prāptuṁ, ‘Kriyārthopapadasya ca karmaṇi sthāninaḥ’ (Aṣṭā 2.3.14 / SK 581) iti---‘edhobhyo vrajati’ itivac caturthī. Nanu, brahmarūpeṇa rūpāntareṇa vā matprāptiḥ syāt? Tatrāha---‘apo bibharti’ ity **abhraṁ** nivīnaśyāmameghaḥ, tadvat snigdhaṁ kṛṣṇakāntivapur yasya, **taḍidvat** pītam **ambaram** yasya tasmai. Nanu, īdrśāḥ śrīvaikuṅṭheśvarādayo’pi sambhavantīty āśaṅkyāha---**guñjetyādi**. **Paritaḥ picchāni** yasya tat **paripicchaṁ** barhāpīḍam, **vanyā** vanodbhavā nānāvānapatrapuṣpādīmāyāḥ **srajo** yasya tasmai, tatra ca viśeṣato bālyalīlayākṛṣṭacittas, tām evoddiśati---**kavaleti**. Atra **kavalaṁ** dadhyodanagrāso vāmahaste, vāmakakṣe **vetraviśāṇe**, jaṭharapaṭasandhau **veṇur** iti pūrvoktānusāreṇa boddhavyam, tāny eva **lakṣmāṇi** asādhāraṇalakṣaṇāni, ata eva taiḥ **śrīḥ** śobhā yasya tasmai. ‘**Mṛdupade**’ iti bālyam evābhipretaṁ, sāksāt tadanuktiḥ piṭṭvapurutvaprabhutvādinā paramagauravāt. Anuktam anyat vṛndāvanavihāritvaṁ vanadhātuvicitritāṅgatvādikam ca saṅgrhṇan, sarvānte sarvaviśeṣaṇāśrayam abhīṣṭam viśeṣaṇam āha---**paśupasya** śrīnandārājasya **aṅgajāya** putrāya, tatkuṁmāratvena svata eva nityam tattatsamavetatvād ity etac chṛībālagopālārūpam tvām atra prāptuṁ tvām **naumīti** paramalālasayā prāg eva prayojanam uddiṣṭam. (*Laghuvaiṣṇavatoṣaṇī* 10.14.1)

Jīva Gosvāmī

Śrīvṛndāvanacandrāya namaḥ.

Evam śrīmannandanandanacaraṇāravindam eva paramapurūṣārthatayā niścitya, tadrūpam eva stotum upacakrame---**naumīti**. (*Kramasandarbhā* 10.14.1)

Viśvanātha Cakravartī

Śrīvṛndāvanacandrāya namaḥ.

Bhaktijñānamahaiśvaramādhuryābdau patan vidhiḥ
Astaut pṛtividhau praśnottaram coktam caturdaśe.
Mama ratnavāṇigbhāvaṁ ratnāny aparicinvataḥ
Hasantu santo jihremi na svasvāntarvinodakṛt
Śrīmadgurupadāmbhojadhyānamātraikasāhasam
Vidhis tavāmbudhe pāram yiyāsati mano mama.

Nikhilasaccidānandasvarūpamūlabhūtam śrīgopendranandanam sāksād anubhūya, tatraivodbhūtabhaktiniṣṭhas tam eva vidhir varṇayati---**naumīti**. He **īḍya!** Adhunaiva drṣṭabrahmādistambaparyanta sarvastuta! vāsudeva! sahasrāmśitvena paramastavya! **Te** tubhyaṁ **naumi**, stutyā tvām abhipraimi---‘patye śete’ itivad ‘etām stutiṁ tubhyaṁ dadāmi’ ity arthaḥ. Yadvā, tvām eva prāptuṁ prasādayituṁ vā tvām **naumi**. ‘**Abhratulyavapuṣe taḍidvad ambarāya**’ iti bhūtalasantāpahāritvaṁ bhaktacātakajīvatvaṁ ca, ‘**guñjā** cūḍāvartini **avataṁsaḥ** pauṣpaḥ cūḍāvartī śrotavartī ca **paripiccham** utkṛṣṭa-barham cūḍāgravartī, tair **lasanmukhaṁ** yasya’ ity asādhāraṇalakṣaṇavattvam vaikuṅṭhīyā’ narghyaratnālānkārebhyo’pi vṛndāvanīyaguñjādīnām utkarṣaḥ ca, ‘**vanyā** vṛndāvanīyā eva patrapuṣpamāyāḥ **srajo** yasya’ iti naiśreyasavanasthapārijātādīnām nikarṣaḥ, ‘**kavalādibhir lakṣmabhir** eva **śrīḥ** śobhā yasya’ ity gopabālocitā’ caraṇasyaiva tadīyasarvācaraṇebhyaḥ śraīṣṭhyam, ‘**mṛdū** atisukumārau **pāda** yasya’ iti

tābhyāṃ vanabhramaṇadarśināṃ kāruṇyapremamūrcchotpādakatvaṃ, ‘**paśupāṅgajāya**’
iti śrīvasudevādibhyo’pi śrīmannandasya saubhāgyādhikyaṃ vyañjitam.

(*Sārāthadarśinī* 10.14.1)

Śukadeva

Śrīśrībhagavannimbārkāya namaḥ.

Evam mañjumahitvaṃ dr̥ṣṭvā, taddarśanārthaṃ kṛtavatsādiharaṇarūpam aparādhaṃ
kṣamāpayituṃ bhagavantaṃ stauti---**naumīti**. He **īḍya!** Stutya! **Te** tubhyaṃ **naumi**
staumi---‘Nu stutau’ (DP 2.26), dvitīyārthe caturthī. **Abhravapuṣe** ghanaśyāmāya,
taḍidambarāya pītāambarāya, **guñjābhir avataṃsau** karṇābharaṇaparipicchaṃ
barhāpīḍaṃ, tair **lasan mukhaṃ** yasya tasmai, **vanyasraje**---vanapuṣpabhavāḥ **srajo**
yasya tasmai, **kavalādibhir lakṣmabhiḥ śrīḥ** śobhā yasya tasmai, **paśupāṅgajāya**
śrīnandātmajāya. Atra sambodhanena sarveśvaratvaṃ, ‘**abhra**’ ityādipadadvayena
svayaṃviṣṇutvaṃ, ‘**guñjā**’ ityādipadatrīyā ‘**paśupāṅgajāya**’ ity anena ca
bhaktecchānurūpatvaṃ, ‘**mṛdupade**’ ity anenopalakṣaṇatayā mārḍavādiguṇagaṇaś ca
bhagavato dyotyate. (*Siddhāntapradīpa* 10.14.1)

Baladeva Vidyābhūṣaṇa

Caturdaśe stutaḥ kṛṣṇaḥ sarveśaḥ parameṣṭhinaḥ

Śuddhaprītividhau praśnottare ca paridarśinī.

Aṣṭādaśārṇamantrarājopadeṣṭṛtvena guruṃ viśvaiśvaryadāṭṛtvena prabhum
upadeśavelāyāṃ mañjumahimadarśanottaraṃ ca gopaveṣatvena dr̥ṣṭaṃ kṛṣṇaṃ viriñcas
tadveśam eva tāvat stauti---**naumīti**. He **īḍya!** Mañjumahimaśālītvena mama stutiyogya!
Te tubhyaṃ **naumi**, tvāṃ eva prāptuṃ tvāṃ staumīty arthaḥ. ‘Puṣpebhyo yāti’ itivat
prayogaḥ. Kīdr̥śāya? ‘**Abhram** iva **vapur** yasya, **taḍid** ivāmbaram yasya’ iti nikhila-
tāpahāritvaṃ svabhaktacātakajīvatutvaṃ ca sūcyate. ‘**Guñjā cāvataṃsaś** ca pauspaś
cūḍā śrotravṛttīḥ **paripicchaṃ** mantrasīkhiśikhaṇḍaś cūḍāgravṛttis, tair **lasat mukhaṃ**
yasya’ iti, ‘**vanyā** vṛndāvanabhavapatrapuṣpamayī **srak** mālā yasya, kavalādibhir
lakṣmabhiḥ gopacihnaiḥ **śrīḥ** śobha yasya, **mṛdū** komalau **pāḍau** yasya, **paśupasya**
nandagopasyāṅgaj jātāya tadaurasyāya’ iti itthaṃ ca ‘Tad u hovāca hairaṇyo gopaveṣam
abhrābhaṃ taruṇaṃ kalpadrumāśritaṃ’ (GTU 1.12), ‘Tad iha ślokā bhavanti---Sat-
puṇḍarīkanayanaṃ meghābhaṃ vaidyutāmbaram / Dvibhujam jñānamudrāḍhyaṃ
vanamālinam īśvaram / Gopagopīgavātītam’ (GTU 1.12) ityādiśrutigītaṃ svayaṃ
bhagavatparabrahma gopālarūpam iha stutam. (*Vaiṣṇavānandinī* 10.14.1)

[To be continued]